

Dyslexieprotocol TCV/MCIJ

2020 – 2022

Inhoud

Inleiding	3
Definitie en aanpak	4
Kernsymptomen:	4
Technisch lezen	4
Spelling	4
Begrijpend lezen en schrijven.....	5
Nevensymptomen: Op de volgende gebieden kunnen zich ook problemen voordoen, maar deze worden vaak minder snel aan dyslexie gekoppeld:	5
Uitgangspunten	6
Procedure	7
Leerlingen in bezit van een dyslexieverklaring.....	7
Leerlingen bij wie het vermoeden van dyslexie later naar voren komt.....	7
Begeleiding	9
Bijlage 1: Screeningslijst dyslexie	11
Bijlage 2: Inventarisatie Dyslexie – Onderbouw.....	12
Bijlage 3: Inventarisatie Dyslexie – Bovenbouw.....	13
Bijlage 4: Voorbeeld toestemmingsbrief ouders voor aanschaf luisterboeken.....	14

Inleiding

Voor u ligt het dyslexieprotocol van het Technisch College Velsen (TCV) en het Maritiem College IJmuiden (MCIJ).

Dit protocol beoogt een sluitende handleiding te zijn hoe op onze scholen met dyslexie wordt omgegaan, welke verwachtingen leerlingen en ouders kunnen hebben ten aanzien van ondersteuning, en op welke manier docenten aanpassingen moeten en kunnen verrichten met betrekking tot het afnemen van toetsen, het opgeven van huiswerk, en het nakijken van doorleerlingen schriftelijk gemaakt werk.

In dit protocol wordt de term dyslexie gehanteerd voor die leerlingen die in het bezit zijn van een verslag van een psychodiagnostisch onderzoek. Deze alleen kan worden afgegeven door professionals die gekwalificeerd zijn voor het uitvoeren van psychodiagnostisch onderzoek en beschikken over specialistische kennis op het gebied van leerstoornissen en onderwijsbelemmeringen die daarmee samen kunnen gaan.¹

Uitgangspunt voor onze school is dat wij leerlingen een opleiding aanbieden, die zij op grond van hun cognitieve capaciteiten aankunnen. Daarnaast willen wij dat dyslectische leerlingen leren omgaan met hun dyslexie, en beogen wij hun functionele lees- en schrijfvaardigheid te vergroten, waar nodig met ondersteuning van hulpmiddelen.

Dit document is in eerste instantie bedoeld voor docenten zodat zij dyslexie in de klas zodat zij met adequate kennis kunnen inspelen op de ondersteuningsbehoeften, en ter kennisgeving voor ouders en leerlingen.

¹ <http://www.stichtingdyslexienederland.nl/veelgestelde-vragen>

Definitie en aanpak

De Stichting Dyslexie Nederland geeft in haar brochure *Dyslexie – Diagnostiek en Behandeling*² de volgende definitie:

“Dyslexie is een specifieke leerstoornis die zich kenmerkt door een hardnekkig probleem in het aanleren van accuraat en vlot lezen en/of spellen op woordniveau, dat niet het gevolg is van omgevingsfactoren en/of een lichamelijke, neurologische of algemene verstandelijke beperking.”

Op onze school willen wij leerlingen op een goede manier voorbereiden op hun werk en positie in de maatschappij. Toegespitst op leerlingen met dyslexie streven wij de volgende doelen na:

- Leerlingen met dyslexie kunnen bij ons de opleiding volgen waartoe ze op basis van hun cognitieve capaciteiten in staat zijn, in het door leerlingen zelfgekozen beroepsprofiel
- Leerlingen met dyslexie leren bij ons om te gaan met hun dyslexie
- Leerlingen met dyslexie vergroten bij ons hun functionele lees- en schrijfvaardigheid, eventueel aangevuld met hulpmiddelen

Alhoewel de oorzaak van dyslexie wetenschappelijk nog niet is aangetoond, is er over een aantal verklaringen wel brede consensus.³ Zo weten we dat dyslexie allereerst een neurobiologische basis heeft; mensen met dyslexie hebben afwijkingen in de hersenstructuur en hersenfuncties. Daarnaast spelen erfelijke factoren een rol; wanneer dyslexie in de familie voorkomt, is de kans dat een leerling zelf ook dyslexie heeft veel groter, dan wanneer dit niet het geval is. Het omgekeerde is overigens niet waar; het niet-voorkomen van dyslexie bij familieleden, sluit de kans op dyslexie bij een leerling niet uit.

Belangrijk hier, is dat er een onderscheid gemaakt wordt tussen kernsymptomen en nevensymptomen.⁴

Kernsymptomen:

Het gaat hier om symptomen die duidelijk herkenbaar zijn, en een direct verband met dyslexie kunnen hebben; wanneer leerlingen dyslexie hebben, dan komen één of meerdere van onderliggende symptomen voor:

Technisch lezen

- Een traag leestempo
- Moeite met het lezen van onbekende woorden
- Relatief veel leesfouten
- Moeite met hardop lezen
- Lezen blijft een inspanning

Spelling

- Veel spellingfouten
- Inconsistente spelling

²

http://www.stichtingdyslexienederland.nl/images/publicaties/dyslexie_diagnostiek_en_behandeling_2016.pdf

³ [https://www.dyslexiecentraal.nl/sites/default/files/media/document/2019-](https://www.dyslexiecentraal.nl/sites/default/files/media/document/2019-08/Protocol_dyslexie_voortgezet_onderwijs-gecomprimeerd.pdf)

[08/Protocol_dyslexie_voortgezet_onderwijs-gecomprimeerd.pdf](https://www.dyslexiecentraal.nl/sites/default/files/media/document/2019-08/Protocol_dyslexie_voortgezet_onderwijs-gecomprimeerd.pdf)

⁴ Tom Braams, Handboek Dyslexie – Theorie en Praktijk, maart 2019

- Meer spellingfouten bij schrijftaken waar spelling niet het hoofddoel is, dan in een dictee waar spelling wel het hoofddoel is

Begrijpend lezen en schrijven

Wanneer het technisch lezen meer moeite kost, blijft er vaak minder aandacht over voor het begrijpen van een tekst. Kenmerken van dyslexie bij begrijpend lezen is het herhaald lezen van zinnen of alinea's om tot goed begrip te komen. Ook worden zinnen verkeerd begrepen omdat woorden overgeslagen worden tijdens het lezen. Daarnaast kan er sprake zijn van moeite met het begrijpen van de tekst door aandachts- of motivatieproblemen of vermoeidheid. Voor schrijven geldt dat naast het maken van meer spellingfouten, het ook vaker lastiger blijkt om precies op te schrijven wat er bedoeld wordt. Daarbij zijn zinnen grammaticaal vaak niet correct, worden veelal korte zinnen gebruikt en is het maken van aantekeningen lastig wanneer er ook geluisterd moet worden.

Nevensymptomen:

Op de volgende gebieden kunnen zich ook problemen voordoen, maar deze worden vaak minder snel aan dyslexie gekoppeld:

- **Mondelinge taalvaardigheden** - bijvoorbeeld woordvindingsproblemen of moeite met vlot vertellen
- **Rekvaardigheden** - bijvoorbeeld moeite met automatiseren van sommen tot 20 en met de tafels, klokkijken en redactiesommen
- **Moderne vreemde talen** - bijvoorbeeld moeite met het aanleren van nieuwe letterklank koppelingen, het leren van woorden en de spelling ervan
- **Geheugen** - bijvoorbeeld moeite met het onthouden van instructies, het leren en onthouden van feiten
- **Aandacht/concentratie** - bijvoorbeeld beperkte snelheid van werken, moeite met focussen van de aandacht, moeite met uitvoeren van meerdere opdrachten tegelijk
- **Planning en organisatie** - bijvoorbeeld moeite met het plannen van schoolwerk en het organiseren van de manier van leren

Uitgangspunten

Het TCV/MCIJ wil het onderwijs zo optimaal mogelijk aanbieden, zodat alle leerlingen in staat zijn om op basis van hun eigen capaciteiten het beste uit zichzelf te halen. Voor leerlingen met dyslexie betekent dit dat de school maatwerk zal verrichten. Dit maatwerk behelst zowel de begeleiding als de zorg.

Maatwerk voor leerlingen met dyslexie betekent:

- De leerling centraal. Dyslexie heeft voor iedere leerling een aparte lading en betekenis; de ene dyslect is de andere niet. Dat betekent dat wat werkt voor de ene leerling, niet de aanpak hoeft te zijn die voor een andere leerling ook helpt of werkt.
- Geïntegreerde aanpak. De aanpak van dyslexie binnen onze scholen, moet afgestemd zijn tussen de verschillende partijen die hierin een rol spelen; lesgevende docenten, team van ondersteuning en begeleiding, directie, leerling, ouders.
- Ondersteuning tijdens de hele schoolloopbaan. Dyslexie is niet iets waar men overheen kan groeien. Vanaf het moment dat een leerling een dyslexieverklaring heeft, tot het moment waarop deze de school verlaat, zal ondersteuning en hulp nodig zijn. Deze behoefte kan gedurende de schoolloopbaan veranderen.
- Economisch principe. De bedoeling van dyslexiebeleid op het TCV/MCIJ is een voor de leerling maximaal resultaat, met een voor de leerling minimale inspanning
- Een positieve houding. Alle betrokkenen accepteren dyslexie, en zien erop toe dat de dyslectische leerling over de nodige didactische aanpassingen kan beschikken

Procedure

Leerlingen in bezit van een dyslexieverklaring

Een leerling die, bij aanmelding, in het bezit is van een dyslexieverklaring, wordt van het begin van de schoolloopbaan gezien als *leerling met dyslexie*. Ouders geven op het aanmeldformulier aan, of hun kind dyslexie heeft, en dragen zorg voor de aanlevering van een geldige dyslexieverklaring, zoals afgegeven door een orthopedagoog of kinderpsycholoog.

Mentoren en andere betrokkenen worden aan het begin van het schooljaar, of op het moment dat de leerling de school instroomt, tijdens de overdracht geïnformeerd over de ondersteuningsbehoefte van de leerling.

Deze ondersteuningsbehoefte wordt vervolgens ook bij de leerling zelf gecheckt, door middel van een vragenlijst die moet worden ingevuld. De ingevulde vragenlijst vormt vervolgens het uitgangspunt om in kaart te brengen welke hulpmiddelen deze leerling gebruikt of gaat gebruiken.

Om recht te doen aan veranderingen die bij de leerling, tijdens de schoolloopbaan plaatsvinden, zal de vragenlijst ieder jaar opnieuw door de leerling moeten worden ingevuld. Dit om te zien, in hoeverre de ondersteuningsbehoefte is gewijzigd.

Leerlingen bij wie het vermoeden van dyslexie later naar voren komt

Het kan zijn, dat het vermoeden van dyslexie bij een leerling later wordt onderkend dan bij aanname in klas 1 of hoger. Bijvoorbeeld, doordat collega's signalen zien zoals hierboven omschreven.

In dit geval wordt volgens het onderstaande stappenplan gewerkt:

1. De mentor vult, na overleg met de coördinator Dyslexie, een screeningslijst in (zie bijlage 1)
2. Naar aanleiding van de screeningslijst, heeft de coördinator Dyslexie contact met de ouders over de bevindingen uit de vragenlijst.
3. Eventueel kan worden besloten om een leerling verder te onderzoeken. Dit kan aan de hand van de Een-Minut-Test/Klepel-test. Dit gebeurt bijvoorbeeld, wanneer de uitkomst van de screeningslijst geen eenduidig beeld laat zien. De uitslag van deze tests wordt besproken met de ouders. Dit kan gebeuren door de coördinator Dyslexie, of de mentor
4. Wanneer bij een leerling *mogelijk sprake is van dyslexie* zullen ouders worden geïnformeerd over de particuliere afname van een uitgebreid en definitief onderzoek. School informeert ouders over de mogelijkheden tot het laten doen van een dergelijk onderzoek. Ouders nemen zelf vervolgstappen ten aanzien van een dergelijk onderzoek, en dragen ook zorg voor de kosten die hiermee gemoeid zijn.
5. Wanneer uit onderzoek blijkt dat de leerling dyslexie heeft, overleggen ouders de afgegeven dyslexieverklaring, en zal er in samenspraak met de leerling een plan van aanpak worden opgesteld.

Een leerling die over een geldige dyslexieverklaring beschikt, krijgt een dyslexiepas waarop de faciliteit staan, waarover de leerling bij proefwerken, tentamens en examens mag beschikken. De

leerling is verplicht om de dyslexiepas altijd bij zich te hebben, en deze duidelijk zichtbaar op de hoek van de tafel neer te leggen tijdens toetsen.

Faciliteiten die op grond van de officiële dyslexieverklaring kunnen worden toegekend, zijn:

- Extra tijd bij toetsen (25%).
- Overhoringen en proefwerken worden aangeboden hetzij in een duidelijke lay-out (regelafstand 1,5) en in een duidelijk lettertype (Arial 12), hetzij digitaal, zodat deze op de laptop/computer of ander daartoe geëigend device gemaakt kunnen worden.
- Gebruik van hulpmiddelen.
- Aangepaste beoordelingen.

Extra tijd bij toetsen geldt voor alle vakken en tot en met het eindexamen. Het lettertype waarin toetsen aangeboden worden, komt overeen met het lettertype dat gebruikt wordt bij het centraal examen. Bij gebruik van hulpmiddelen kan gedacht worden aan allerlei vormen van auditieve ondersteuning. Andere mogelijke hulpmiddelen zijn bijvoorbeeld regelkaarten of het mondeling herkansen van toetsen. Bij de Cito kijk- en luistertoetsen is er een speciale dyslexieversie voor leerlingen met dyslexie. Deze middelen zijn alleen toegestaan bij toetsen en proefwerken, en niet bij (school)examens. In dit laatste geval zijn alleen die hulpmiddelen toegestaan, zoals vermeld in het eindexamenbesluit VO.⁵

Wanneer een uit een dyslexieverklaring naar voren komt, dat de leerling over extra faciliteiten moet beschikken, dan moeten ouders het volledige verslag van het dyslexieonderzoek aan school leveren.

⁵ https://wetten.overheid.nl/BWBR0004593/2019-01-01#HoofdstukVI_Artikel55
<https://www.examenblad.nl/veel-gevraagd/dyslectische-kandidaten/2019?regime=hflinks&horizon=vga6k854m5p9>

Begeleiding

Op het TCV/MCIJ staat een goede begeleiding van alle leerlingen centraal. In de eerste plaats betekent dit dat de leerling op maat bediend wordt, als het gaat om aanpassingen met betrekking tot een handicap of achterstand.

Er zijn verschillende faciliteiten waar de leerling gebruik van kan maken. Daarnaast zijn er ook compensatiemogelijkheden. Deze worden op de dyslexiepas van de leerling aangegeven.

Hieronder staan de uitgangspunten, compensaties en faciliteiten die gehanteerd worden op het TCV/MCIJ

Algemeen:

- De leerling ervaart van de docent dat deze beseft dat dyslexie onvermogen is en geen onwil.
- De leerling wordt niet in een situatie geplaatst waarin hij/zij lijdt omdat de beperking zichtbaar wordt en/of hem/haar parten speelt. Dit geldt met name voor situaties zoals een (onverwachte) voorlees- of spreekbeurt, mondelinge presentaties en dergelijke

Lezen:

- Vergroten van teksten in de onderbouw (voor wie dit echt nodig is en waarbij dit aangekruist is op de i-pas). In de bovenbouw worden toetsen in lettertype Arial 12 aangeleverd (conform de examens).
- Extra tijd (25%) of vermindering van opdrachten (de docent beslist)
- De leerling hoeft niet hardop voor te lezen in de klas als de leerling dit niet wenst.
- De leerling kan gebruik maken van een voorleesprogramma in gevallen waar dit mogelijk is.
- Meer gelegenheid krijgen om iets voor te bereiden.

Spelling:

- Niet meetellen van spellingfouten als spelling er niet toe doet en de betekenis van het antwoord er niet door verandert. Dit geldt onder meer voor vakken als NaSk, Wiskunde, Projecten, Maatschappijleer, praktijkvakken. Belangrijk hierbij is wel dat de betekenis van de woorden herkenbaar moeten blijven.
- Aangepaste beoordeling voor de spelling bij Nederlands en bij de moderne vreemde talen (volgens de afspraken bij de sectie Nederlands en bij de sectie moderne vreemde talen).
- Moderne vreemde talen: Spelling telt mee als de spelling centraal staat

Nederlands:

- Spellingfouten tellen alleen mee bij het onderdeel (werkwoord)spelling, dus niet bij grammatica ed.
- Meer schrijftijd (richtlijn: 25% meer tijd)
- Spellingcontrole toestaan bij toetsen waar spelling geen rol speelt. Hierbij kunnen we denken aan toetsen op het gebied van lezen, zinsontleding, grammatica, en dergelijke.

Extra hulpmiddelen:

- Computergebruik (voor bepaalde opdrachten/bestanden) ter compensatie.
- Gebruik van programma Claread via schoolbrede licentie (ouders schaffen zelf een laptop aan, de school bekostigt de gesproken boeken via Dedicon).
- Gebruik laptop (door de ouders zelf aan te schaffen)
- Gebruik spellingcorrector

Diversen:

- Gebruik van apart voorleeslokaal tijdens tentamenweek, waarin een proefwerk via spraaksynthese kan worden voorgelezen.

Uitgangspunt is dat de leerling inmiddels gebruik maakt van een hulpmiddel.

- Tijdens Cito-afname: apart lokaal met voorgelezen versie

- Gesproken boeken kunnen besteld worden bij Dedicon, en in het programma Claread worden voorgelezen. Ouders schaffen zelf, in overleg met de coördinator dyslexie, boeken aan, en kunnen de hieraan verbonden kosten vervolgens declareren bij de administratie van school.

Voordat er besteld kan worden moet er op school een geldige dyslexieverklaring aanwezig zijn.

Bijlage 1: Screeningslijst dyslexie

Signaleer je op het leesgebied dat de leerling:	Ja	Nee	Weet niet	Twijfel
1. slechts korte tijd kan doorlezen				
2. veel leesfouten maakt				
3. onvoldoende vloeiend leest				
4. onvoldoende zeker is tijdens het lezen				
5. onvoldoende concentratie heeft				
6. moeite heeft met de ontsleuteling van lange woorden				
7. moeite heeft met de ontsleuteling van nieuwe woorden				
8. moeite heeft met de ontsleuteling van namen				
9. traag leest				
10. dat de leerling moeite met het lezen van Engelse woorden				
11. klanken (bek -> dek) verwisselt				
12. slordig (de wordt het) leest				
13. dat de leerling radend (kop wordt beker) leest				
14. bij tijdsdruk meer fouten maakt				
Opmerkingen:				

Signaleer je op het spellingsgebied dat de leerling:	Ja	Nee	Weet niet	Twijfel
1. slechts korte tijd kan doorschrijven				
2. schrijffouten niet zelf kan opsporen				
3. een onjuiste spellingsstrategie heeft				
4. onvoldoende zeker is tijdens de spelling				
5. onvoldoende concentratie heeft				
6. moeite met letterkennis heeft (d wordt j/ue; eeuw/euw)				
7. moeite met klankvolgorde heeft (wesp wordt vesp)				
8. moeite met spellingsregels heeft				
9. moeite heeft met woordbeelden (nauw/nouw; beide/bijde)				
10. de juiste schrijfwijze slecht onthoudt				
11. er onvoldoende tempo is				
12. er veel verbeteringen zijn				
13. bij Engels veelal fonetisch schrijft				
14. veel fouten maakt bij de werkwoordspelling				
Opmerkingen:				

Bijlage 2: Inventarisatie Dyslexie – Onderbouw

E-mailadres:	
Wat is je voor- en achternaam (allebei invullen):	
In welke klas zit je (één antwoord mogelijk):	
Als dyslectische leerling wil ik graag de volgende hulp/ondersteuning krijgen (je mag meerdere aanklikken) *	<ul style="list-style-type: none"> ● Extra tijd bij schriftelijke toetsen (maximaal 10 minuten) ● Huiswerk op het bord of in Magister laten zien en uitleg erbij. ● Informatie dat op het bord staat wordt mondeling herhaald. ● Controle op aantekeningen. ● Geen onverwachte leesbeurten. ● Gebruik van luisterboeken i.p.v. leesboeken/ tekstboeken. ● Gebruik van eigen laptop, waar dat is toegestaan. ● Gebruik van Daisy-speler, Kurzweil of iets anders (wel eigen beheer en verantwoordelijkheid). ● Kopiëren of fotograferen van de aantekeningen van de docent. Toestemming docent is nodig. ● (Thuis)gebruik Claroread ● Anders, namelijk:
Zijn er nog opmerkingen die je wilt maken in verband met jouw dyslexie? Denk hierbij aan zaken die handig zijn voor je docent om te weten. *	

Bijlage 3: Inventarisatie Dyslexie – Bovenbouw

E-mailadres:	
Wat is je voor- en achternaam (allebei invullen) :	
In welke klas zit je (één antwoord mogelijk):	
Als dyslectische leerling wil ik graag de volgende hulp/ondersteuning krijgen (je mag meerdere aanklikken) *	<ul style="list-style-type: none"> • Extra tijd bij schriftelijke toetsen (maximaal 10 minuten) • Huiswerk op het bord of in Magister laten zien en uitleg erbij. • Informatie dat op het bord staat wordt mondeling herhaald. • Controle op aantekeningen. • Geen onverwachte leesbeurten. • Gebruik van luisterboeken i.p.v. leesboeken/ tekstboeken. • Gebruik van eigen laptop, waar dat is toegestaan. • Gebruik van Daisy-speler, Kurzweil of iets anders (wel eigen beheer en verantwoordelijkheid). • Kopiëren of fotograferen van de aantekeningen van de docent. Toestemming docent is nodig. • (Thuis)gebruik Claroread • Anders, namelijk:
Zijn er nog opmerkingen die je wilt maken in verband met jouw dyslexie? Denk hierbij aan zaken die handig zijn voor je docent om te weten. *	
Bij mijn eindexamen wil ik graag gebruik maken van de volgende hulpmiddelen:	<ul style="list-style-type: none"> • Maximaal 30 minuten extra tijd (indien toegekend) • Gesproken examenteksten via Claroread • Gesproken examenteksten via CD-ROM • Spellingscontrole bij schrijfvaardigheid met behulp van een computer/laptop.

Bijlage 4: Voorbeeld toestemmingsbrief ouders voor aanschaf luisterboeken

Technisch College Velsen/Maritiem College Velsen
Briniostraat 12
1971 HM IJmuiden

IJmuiden, 17 oktober 2019

Betreft: boeken voor Claroread

Beste ouder/verzorger,

Onlangs heeft de school een vragenlijst met betrekking tot dyslexie gestuurd aan uw kind. Op deze vragenlijst heeft uw kind aangegeven schoolboeken via het programma Claroread te willen laten voorlezen. Onze school kan hierin voorzien, mits u als ouder/verzorger hiervoor toestemming geeft.

Bij deze brief vindt u een boekenlijst voor het leerjaar van uw kind. Wij verzoeken u om op deze lijst aan te geven, welke boeken uw kind zou willen ontvangen om te worden voorgelezen op de laptop/computer.

Let op: Wij willen u verzoeken over de aanschaf van luisterboeken goed met uw kind te overleggen, of de aangeschafte boeken ook daadwerkelijk gebruikt zullen worden.

U kunt de ingevulde boekenlijst inleveren bij de administratie, of sturen naar de dyslexie coördinator van de school, de heer R. Gebhardt.

Het e-mailadres is:

r.gebhardt@technischcollegevelsen.nl

Wij willen de ingevulde vragenlijst graag uiterlijk **vrijdag 1 november 2019** van u retour ontvangen.

Wij danken u bij voorbaat voor de medewerking.

Met vriendelijke groeten,

Ronald Gebhardt
Dyslexie coördinator TCV/MCIJ

Bijlage: boekenlijst TCV/MCIJ